

Avdelning för Rättssociologi
Sociologiska Institutionen
Lunds Universitet

*En normstudie angående motkulturer som subkulturer
och varför människor väljer att bryta mot normer*

Anna-Katarina Engström
Handledare: Åström, Karsten
Examinator: Hydén, Håkan

Sammanfattning

Min uppsats kommer att belysa subkulturer, hur och varför de uppkommer. Vad det är som driver människor till att agera mot lagstiftningen. (Etnometodologins "Against the law"). Jag ämnar än så länge se dels på de organisatoriska förhållanden under vilka beslut fattas, strukturella förändringar i samhället. Jag kommer att titta på sociala förhållanden dels människor emellan och dels deras förhållande till rätten och om dessa har påverkats av de strukturella förändringar som har skett. Jag kommer också att titta närmare på om de ekonomiska och politiska drivkrafter som skulle kunna ligga bakom dessa rörelser. Går människor med i subkulturer för att de har tagit ett aktivt ställningstagande för det som subkulturen står för eller engagerar människor sig i subkulturer för att det är politiskt korrekt/inkorrekt. Vad är det som skiljer i synen på rättslagstiftningen och auktoriteter hos de som väljer att inte gå med i någon subkultur, motståndsrörelse jämfört med hos de som väljer att göra det?

I min forskning utgår jag från att svaret förmodligen står att finna som en kombination av såväl samhälleliga som sociala strukturförändringar. På grund av detta behöver jag en teori som inte bara belyser en eller ett par aspekter utan som ger en övergripande bild, utan att för den sakens skull kännas urvattnad och svag. Detta gör att jag kommer jobba med en kombination av teorier.

Utgångspunkten för min forskning kommer att ligga i skillnaden mellan den lagstadgade rätten och den levande lagen. I valet av subkulturer som uppsats ämne har jag någonstans redan där tagit ställning för att det är skillnad på dessa begrepp och min uppsats blir på något sätt att sätta in teorin i praktiken. Se på vad det är som händer när statslagen¹ och levande lagen² motsäger varandra, vilken är det som följs av allmänheten, varför väljer människor i allmänhet att följa eller inte följa den.

---

¹ Ehrlich, Eugen

² Ehrlich, Eugen

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
Innehållsförteckning.....	4
1. Inledning.....	1
1.1 Problembakgrund.....	1
1.2 Problemformulering.....	1
1.3 Syfte.....	1
1.4 Tidigare forskning.....	1
1.5 Avgränsningar.....	2
1.6 Målgrupp.....	2
1.7 Disposition.....	2
<i>Kapitel 2.....</i>	<i>2</i>
<i>Kapitel 3.....</i>	<i>2</i>
<i>Kapitel 4.....</i>	<i>2</i>
<i>Kapitel 5.....</i>	<i>3</i>
<i>Kapitel 6.....</i>	<i>3</i>
<i>Kapitel 7.....</i>	<i>3</i>
<i>Kapitel 8.....</i>	<i>3</i>
2. Metod.....	4
3. Begreppsdefinition.....	10
3.1 Samhälle – den stora massan	10
3.2 Värden och värderingar	10
3.3 Mainstream	12
3.4 Subkultur.....	12
4. Planka.nu.....	13
4.1 Om Planka.nu.....	13
4.2 Om Plankakassan.....	14
4.3 Sommarprogram i P1 anmäls till justitiekanslern.....	15
4.4 Polisanmälningar mot planka.nu i Göteborg och Stockholm.....	17
4.5 Lagen.....	17
5. Teoretiska utgångspunkter.....	18
5.1 Teoretisk grundprincip.....	18
5.2 Att bestämma norm.....	18
5.1.1 <i>Sociala – Rättsliga normer.....</i>	<i>20</i>
5.1.1.1 <i>Rättsliga normer - lagar.....</i>	<i>21</i>
6. Empiri.....	23
6.2 Enkätundersökning.....	23
7. Analys.....	29
7.1 Kateogrisera normalt handlande.....	29
7.2 Skillnaden mellan statslag och levande lag.....	29
7.3 Against the law.....	30
7.3.1 <i>Regelförvanskning.....</i>	<i>32</i>
7.3.2 <i>Invertering.....</i>	<i>32</i>
7.4 Justice.....	32
7.4.1 <i>Handlingsbegrepp och ” people-processing organisations”.....</i>	<i>33</i>
7.5 Normmodellen som utgångspunkt.....	34
7.5.1 <i>Det politiskt administrativa systemet.....</i>	<i>36</i>

<i>7.5.2 Det socio-kulturella systemet</i>	36
<i>7.5.3 Det ekonomiska systemet</i>	36
7.6 Normbildningsprocessen.....	37
7.7 Pierre Bourdieu och termen juridical field.....	39
7.8 Genealogi.....	41
8. Avslutande del	44
9. Referensförteckning	1
10. Bilagor	2
10.1 Normmodell.....	2
10.2 Enkätundersökning.....	2

1. Inledning

1.1 Problembakgrund

Det finns ett oändligt antal exempel på grupper som genom olika försök har distanserat sig för att visa att man inte vill vara delaktig i den rådande normen i samhället. Denna företeelse har främst varit förknippad med den yngre delen av befolkningen och har genom åren visat sig i bland annat ungdomskulturer som mods, punkare och skinheads. Så fort det har funnits något att ta avstånd ifrån, eller göra motstånd mot så har det skapats en motkultur, en subkultur.

Vad är det som gör att människor, framförallt unga människor väljer att gå emot etablissemangen? Vad är det som får människor att förena sig mot något om motstånd definieras som det motsatta till vad som i samhället klassificeras som normalt. Det förefaller som att man för att förstå det onormala först måste studera vad som är normalt. Hur uppstår en norm i samhället och vad är det som säger att en norm är bättre än någon annan?

1.2 Problemformulering

Vilka normer driver människor i motståndsrörelser att bryta mot lagen?

1.3 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka de bakomliggande normerna för motståndsrörelser som kan betraktas som subkulturer. Syftet är att belysa varför människor väljer att handla mot lagen för att uppnå ett enskilt syfte. Det är också min ambition att läsaren ska få en nyanserad bild av problematiken för att lättare kunna göra en egen bedömning om motståndsrörelser som subkulturer är något som bör bekämpas eller inte.

1.4 Tidigare forskning

Den tidigare forskning som finns inom ämnet som jag har tagit del av handlar om subkulturer ur andra synvinklar, i form av analyser av enskilda subkulturer. Jag använde mig av sökmotorer på respektive högskola och universitet för att söka

---

uppsatser kring ämnet. Jag anser att mitt bidrag till forskningen är viktigt då jag inte har hittat någon tidigare forskning kring just normerna bakom handlandet att bryta mot lagen utan endast analyser av enskilda subkulturer.

Vad det gäller val av teoretiska utgångspunkter så har jag tagit del av tidigare forskning av Mathias Baier i hans häften "Om normer". Jag har även valt att använda mig av teorier kring etnometodologi, samt teorier av Pierre Bourdieu, Michel Foucault, Eugene Ehrlich samt Max Weber.

1.5 Avgränsningar

I mitt arbete presenteras ingen heltäckande genomgång av fenomenet subkultur, men det bör inte heller anses nödvändigt då strukturerna för dessa är snarlika.

1.6 Målgrupp

Målet är att denna framställning skall kunna läsas med intresse av såväl juridiskt skolade som andra yrkesmän med specialintresse inom rättssociologi, men även att det skall vara av intresse för andra yrkesgrupper.

1.7 Disposition

Kapitel 2

Uppsatsen börjar med den metod jag valde att använda mig av i min uppsats, en enkätundersökning.

Kapitel 3

Jag valde att fortsätta med några begreppsdefinitioner där jag definierar begrepp som samhälle, värden och värderingar, mainstream och subkultur.

Kapitel 4

I kapitel 4 presenterar jag mina organisationen Planka.nu och deras Plankakassa deras bakgrund och vad de står för.

Kapitel 5

I kapitel 5 presenterar jag mina teoretiska utgångspunkter som väglett mig genom hela mitt arbete. För att avgränsa området lite har jag börjat med hur man bestämmer normer och vad som definierar dessa, men även hur man använder normer för att göra en normmodell.

Kapitel 6

Kapitel 6 är själva undersökningen. Det börjar med en introduktion till varför jag valde att göra en enkätundersökning och hur man gör en sådan. Vidare presenteras undersökningen, dess för- och nackdelar såväl som etiska överväganden som jag har gjort vad det gäller deltagarna i enkätundersökningen. Jag har även presenterat variablerna som påverkar enkätundersökningen.

Kapitel 7

Kapitel 7 är analysen av subkultur med normmodellen som utgångspunkt så som den definierats av Håkan Hydén. Så följer en analysgenomgång av ämnet sett i såväl det politiskt administrativa systemet som det sociokulturella systemet. Jag går även in på begrepp som ”justice” och ”people-processing organisations” såväl som genealogi.

Kapitel 8

Kapitel 8 är den avslutande delen. I detta kapitel sammanställer jag de slutsatser som presenteras löpande i arbetet. Här tar jag även upp källkritik

2. Metod

2.1 Metod

För att få en så bred bild av ämnet som möjligt valde jag att använda mig av olika källor för min empiri delvis baserat på websidan som <http://www.planka.nu>. Detta för att bedömningen av deras tillförlitlighet skall blir genomskinligare och för att det är de olika sidornas åsikter som skall komma fram och inte färgas av mina egna.

. Från början skulle projektet ha involverat Stockholms-, Östergötland och Göteborgsregionen men Göteborgsregionen var inte intresserade av att delta i studien. Jag valde istället dels att göra intervjuer med kontaktpersonen i planka.nu Stockholmsregionen och dels att göra en enkätundersökning dit endast folk från planka.nu i Stockholm och Östergötland var inbjudna att delta. Dessa har jag låtit representera de som åker gratis i kollektivtrafiken i ordnad form.

Jag gjorde ett teoretiskt urval respondenter som regelbundet bryter mot de traditionella reglerna om erläggning av avgift inom kollektivtrafiken. Valet av form vad gäller enkäten gjordes i samarbete med planka för att försäkra att så många som möjligt deltog och att deras personuppgifter bevarades hemliga. Tillsammans beslutade vi att göra enkäten datorbaserad och planka stod för att bidra med personer till enkäten. Eftersom det handlar om unga människor mellan 15-35 så är Internet en naturlig del av deras vardag varför de är vana att använda datorer för att svara på enkäter. Det är samtidigt genom IP-nummer ett säkert sätt att säkerställa att varje person som deltar i enkäten endast deltar en gång. Dock användes IP-numren endast för detta syfte.

Jag valde att även använda mig av rutor där respondenterna själva kunde förklara ytterligare om de hade några övriga kommentarer för att få effekten av en deskriptiv intervju då det var relativt svårt att få någon som ville ställa upp på en personlig intervju. Jag har valt metoden med kommentarer för att få fram de bakomliggande handlingarna som bidragit till normerna kring att planka i kollektivtrafiken och varför vissa anser att det inte är ett brott mot de lagar och förordningar som gäller på området.

När man beskriver uppkomsten av normer, särskilt vad gäller handlingsnormer, handlar det ofta om vad som pågår medvetet och omedvetet hos individer. Jag lät mina undersökningar bli teoriprovande, d.v.s. jag försökte att ställa frågor som relaterar till teorin. Detta kan ha inneburit att min undersökning blev något begränsad men jag har till största möjliga mån försökt förhindra det. Jag har försökt begränsa empirin till vad som kan anses rimligt för en magisteruppsats.

2.2 Bakgrund

Planka.nu assisterade i att få personer till min undersökning för att vara säkra på att de som svarade på enkäten faktiskt var medlemmar i Planka.nu. Detta för att det naturligtvis inte är rimligt att begära att en organisation skall lämna ut fullständiga medlemslistor till vem som helst som frågar. Som framgår av resultaten valde jag även att via Planka.nu även tillfråga människor som plankar men inte tagit steget till att bli fullfjädrad medlem i Planka.nu för att se om det finns något behov av organisationer som Planka.nu.

2.3 Val av metod, urvalsmetod samt etiska överväganden

Mitt val av metod krävde ingen avancerad utrustning eftersom jag redan hade programmet som jag kodade i hemma. Tillsammans med min pojkvän skrev jag ett program som tillät mig att göra en interaktiv enkät i PHP³ där folk svarade direkt på nätet och jag sedan fick svaren genererade i en särskild fil. Jag använde min egen domän för kunna hålla koll över vilka som svarade och förhindra skräppost. Jag lade upp undersökningen på <http://planka.annakatarina.dk> dit folk sedan fick söka sig för att svara på enkäten. Eftersom jag äger domänen behövde jag inte tänka på att fråga någon om tillstånd att publicera min enkät där. (Se även bilaga 10.2)

För att i största möjliga mån hindra obehöriga från att komma åt sidan valde jag att inte länka till den från min domän utan endast länka direkt till den i det mejl som gick ut till intervjupersonerna med en vädjan om att delta.

---

³ *PHP: Hypertext Preprocessor*, är ett populärt skriptspråk som främst körs på webbservrar för att driva webbapplikationer. PHP är fri programvara och det har gott stöd för olika databasservrar. (Källa: <http://sv.wikipedia.org/wiki/PHP>)

Jag har på hemsidan och i programmet har jag presenterat mig, vem jag är och vad jag gör, samt målen med undersökningen. Jag poängterade även vikten av att alla deltagare i undersökningen måste vara över 15 år. Jag valde den åldern eftersom det är då man blir straffmyndig i Sverige. Jag talade även om att inga personuppgifter skulle lämnas vidare till tredje part. Detta gjorde jag för att skapa förtroende för mig som forskare och för att jag ansåg att jag med största sannolikhet skulle få mer seriösa och ärliga svar om jag kunde garantera att deras uppgifter inte gavs vidare.

Jag passade också på att tacka alla som ställde upp på enkäten i förhand för deras insats och talade om att jag ämnar publicera min uppsats i Lunds Universitets publikationsdatabas "Xerxes" när den är färdig och godkänd. Jag anser därmed att jag i största möjliga mån försökt få min forskning så genomskinlig som möjlig så att det inte skall uppstå några missförstånd.

Eftersom jag kommer att ta bort undersökningen från min hemsida när uppsatsen blivit godkänd har jag valt att ha med frågorna i en bilaga (10.2) för att den som önskar skall kunna se frågorna när som helst.

Enkäten i denna undersökning är utformad med fasta och öppna svarsalternativ. Fasta svarsalternativ avser frågor med redan fastställda svarsalternativ, det vill säga respondentens uppgift är att sätta ett kryss för det påstående som bäst motsvarar deras svar. Vid öppna svarsalternativ är det den tillfrågade som själv ska formulera sitt svar. Detta för att få fram förtydliganden och bästa möjliga svar från försökspersonerna.

Den har fungerat i samtliga webläsare de olika personerna använde och vi har inte fått några rapporter om några problem.

Jag valde att göra ett icke sannolikhetsurval inte för att det var bekvämt utanför att jag ville ha intervjupersoner som var relevanta för ämnet. Vidare valde jag att göra mitt urval via självselektion. Jag valde att ta mina intervjupersoner från Planka.nu, men med hjälp av Planka.nu och intervjupersonerna som sedan själva som anmälde sig till enkätundersökningen.

På grund av ämnets känsliga natur så lät jag informanter välja själva om de ville vara anonyma. Jag lovade även att oavsett om de valde att vara anonyma eller inte så skulle jag inte, under några omständigheter, lämna någon information vidare som skulle kunna knytas till individuella personer; detta gäller såväl namn som e-postadress och IP-nummer⁴.

Jag valde att inte sätta någon övre åldersgräns på mina intervjupersoner eftersom jag ville se om fildelning och motiven bakom skiljer sig mellan olika åldrar. Däremot satte jag en undre åldersgräns på 15 år eftersom det är den ålder då man enligt svensk lag blir straffmyndig. Det fanns däremot ingen möjlighet för mig att kontrollera så att de som svarade verkligen var över 15 år utan detta fick jag lämna till var och en att ta på sitt eget samvete.

Jag ville veta om det var någon skillnad mellan kön så därför bad jag även intervjupersonerna att fylla i detta. Jag satte inte några övriga krav på yrke exempelvis, utan bad folk istället att frivilligt fylla i detta. Det gjorde jag medvetet eftersom jag ville veta om det var någon skillnad på plankning och motiven bakom detta beteende hos intervjupersonen inom olika yrkeskategorier, så kallade traditionella lågt avlönade jobb gentemot så kallade traditionellt högavlönade jobb samt studenter.

Jag har medvetet valt intervjupersoner från medlemmarna i planka.nu. Detta gjorde jag eftersom jag ville ha respondenter som tagit ett medvetet steg för plankning inom kollektivtrafiken.

2.5 Fördelar respektive nackdelar

Den största fördelen med enkätundersökningen var att den inte medförde några kostnader för mig samt att den inte tog särskilt lång tid att genomföra. En annan fördel var det stora antalet svar jag fick in tack vare att folk kunde svara via e-post och inte var tvungna att gå till posten.

Fördel med min dataenkät var att jag fick ut statistik över de olika delområdena i enkäten vilket gjorde det lättare att få en övergripande bild.

---

⁴ Målnr 285-07 Kammarrätten slår fast att IP-nummer skall likställas med personnummer.

Ett försök att kontrollera nackdelarna med en vanlig postenkät var en av anledningarna till att jag valde att göra min intervju databaserad. Fördelen med att sedan välja att göra rutor där folk kunde fylla i ytterligare åsikter var att jag fick möjlighet att gå djupare in i informationen och på så sätt få värdefulla insikter.

Det som kunde ha varit en nackdel var att det var tämligen tidskrävande. Men då jag hade räknat med att detta skulle ta tid så började jag tidigt med min enkätundersökning och hade därför gott om tid att i lugn och ro analysera de resultat jag fick ut.

Jag anser att de svar jag fick in bör kunna anses som standardiserande eftersom merparten av personerna som deltog i enkätundersökningen gav likvärdiga svar, oberoende av varandra.

2.6 Variabler

Variabler är egenskaper som karakteriserar de ingående enheterna. Variabler delas upp i olika kategorier:

2.6.1 Beroende variabler

Beroende variabler beskriver de egenskaper hos analysenheterna som skall förklaras.

- Mänskligt handlande
- Plankning i kollektivtrafiken

2.6.2 Oberoende absoluta variabler

Oberoende variabler beskriver variationen hos de egenskaper hos analysenheterna som skall förklaras.

- Utbildning
- Ålder
- Kön

2.6.3 Relativa variabler

Relativa variabler beskriver de egenskaper hos variablerna som refererar till egenskaper hos andra analysenheter.

- Antal plankare inom kollektivtrafiken.

2.6.4 Kontextuella variabler

Kontextuella variabler beskriver de egenskaper som refererar till en superanalysenhet.

- Sociala strukturer i samhället

3. Begreppsdefinition

3.1 Samhälle – den stora massan

Samhället är sina [medborgares](#) gemensamma intresse. Vanligen avser man med ordet de offentliga organen och deras ekonomiska och rättsliga förutsättningar, vilka de får genom [lagstiftning](#) och [beskattning](#) av medborgarna och deras [företag](#). Samhälle är även benämning på en grupp individer förenade av ett nätverk av sociala relationer med viss varaktighet och kontinuitet över tid. Till övriga kännetecken hör att individerna har en gemensam kultur och tradition, att samhället överlever sina invånare, att det till största delen reproducerar sig självt och att det är territoriellt avgränsat. I *individualistiska* samhällsuppfattningar betraktas samhället som något yttre, en bakgrund av möjligheter och begränsningar för fria individers aktiviteter. I *deterministiska* samhällsuppfattningar ses människan som helt igenom präglad av det sociala; hennes värderingar, målsättningar, världsbild och handlingar är produkter av socialisering, internalisering och kontroll.

3.2 Värden och värderingar

Ett värde är resultatet av en värdering, en status som subjektet får. Värderingar är därför att betrakta som en analys. Ett exempel kan vara situationen då man väljer mellan att döda och inte döda. Här sker en värdering av mänskligt liv, som efter denna analys tillskrivs ett värde. Värden är alltså inte detsamma som värderingar.

Värde är ett resultat av en värdering. Värderingar görs hela tiden i och med att vi ställs inför nya situationer, och på så sätt ändras hela tiden subjektets värde. Olika subjekts värde och värderingen därav, görs extra tydlig i valsituationer. Värderingsprocessen tvingas fram i och med att man ställs inför ett beslut eller ett ställningstagande. Denna process ställs man ständigt inför, t.ex. när man möter nya människor, konfronteras med nya situationer, får nya kunskaper och intryck.

Grunden till de värden och värderingar som en person har (och gör) bygger på dennes uppfostran och uppväxt. Ett barn föds utan värden och värderingar, utan kunskap och erfarenheter, därav är de väldigt lättpåverkade. I denna fas av livet

---

utvecklas en känsla av vad som är rätt eller fel. Därför är vårdnadshavarna en viktig del i processen. Även senare i livet påverkas individen av omgivningen, men inte i samma grad som under uppväxten. En individ påverkas av vad ens partner, vänner och arbetskamrater m.m. värderar och värdesätter. Genom att diskutera och byta erfarenheter med varandra får man nya kunskaper och erfarenhet vilket leder till att man prövar sina värderingar och det man värdesätter.

Eftersom värden och värderingar är personliga i grunden, kan endast individen själv känna som den gör, det är aldrig någon som kan påtvinga någon annan en värdering eller ett värde. Men det utesluter inte att andra kan känna samma sak. Människor kan dela värden eller värderingar, det betyder inte att värdena och värderingarna inte är personliga. Eftersom värden är personliga kan man inte dela dessa fullt ut. Människor är med i olika gemenskaper och grupper, t.ex. familj, skola, städer, länder och intressegrupper. Individer har olika bakgrunder, tillhörigheter och erfarenheter, vilket ger en unik kombination av värden.

Det är svårt att säga att någons värden är bättre eller mer korrekt än någon annans, eftersom de bygger på en personlig analys. Som vi gått in på tidigare påverkas vi även av personliga känslor och erfarenheter, vilket leder till det en individ tycker är bättre värdering än en annan värdering.

Individen har värden som den värderar högre än andra. När två eller flera värden kolliderar görs en värdering av vilket värde som är bäst. Avvägningen av vilket värde som är högst prioriterat sker med hjälp av en analys, värderingen.

Det finns vissa grundföreställningar kring värderingar, om vad som är rätt och fel. Vissa värden och värderingar har blivit erkända av den stora massan, dessa uppfattas som "det normala" medan andra har blivit avvisade av majoriteten. Detta bidrar till att vissa värderingar anses bättre än andra av allmänheten. (Därmed inte sagt att alla har samma värderingar i ett samhälle, kultur eller land). Vissa värden har fått ett starkt fäste hos ett lands befolkning, vilket har gjort att de har blivit lag. Exempel på detta är att i de europeiska länderna har alla rätt att leva, vilket leder till att det är fel och straffbart att döda. Parallell kan här dras till sociologen Emile Durkheims teori om ett kollektivt medvetande (*Conscience collective*).

Ett värde finns så länge minst en person tycker så. Det spelar ingen roll hur många som är anhängare till värdet.

3.3 Mainstream

Om man använder sig av begreppet kultursociologi⁵ skulle man kunna urskilja begreppen mainstream, motkultur och subkultur som olika strategier som ungdomar använder i sökandet efter en identitet. Detta kan ges uttryck i klädval, agerande eller val av livsstil.⁶ Mainstreamkulturen kan ses som det normala i ett samhälle, där man följer det mode som fastställs av trender som finns i samhället. Mainstreamkulturen och komersialismen går hand i hand, det anses som det socialt accepterade som kan appliceras på ”den stora massan”. Mainstreamkulturen är det som i ett samhälle brukar ses som ”det normala” eftersom det ger en bild av hur allmänheten uppfattar saker och ting, vilken musikstil som gäller, vilken klädstil som gäller etc.

3.4 Subkultur

Subkultur kan definieras som etik, filosofi och estetik som inte tjänar civilisationen utan underminerar den. En subkultur är en kultur som existerar inom en annan större kultur, med separata värderingar och modestilar etc. Subkulturerna i västvärlden i dag kretsar ofta kring någon musikgenre eller någon politisk ideologi. En subkultur är detsamma som en *smal* kultur, ett kulturellt uttryck som inte delas av särskilt många och innefattar de ett motstånd mot det som är legitimt. Det som i ett samhälle anses som ”normalt”. En subkultur håller sig för sig själv, och nya subkulturer föds och dör ständigt. Vanliga saker inom subkulturer är ett extremt intresse för detaljer i t ex kunskaper, klädsel eller kulturens egen historia. Motkulturen argumenterar för de alternativa, ibland tvivelaktiga stilar som finns, och försöker på så sätt skapa en legitimitet. Ett motkulturellt förhållningssätt innebär även en självförståelse om att man tillhör ett kulturellt motstånd.

---

⁵ Pierre Bourdieu, begreppet Kultursociologi

⁶ Scheid, Manfred (2000), ”En undersökning av musikvideoskapande på en högstadieskola”. Luleå: Institutionen för Musikhögskola.

4. Planka.nu

4.1 Om Planka.nu

Planka.nu var från början en syndikalistisk kampanj som arbetar för nolltaxa - en helt skattefinansierad kollektivtrafik. Kampanjen startades av Syndikalistiska Ungdomsförbundet i Stockholm 2001 och har sedan spridit sig till Göteborg, Östergötland och Helsingfors. Kampanjen har nu mer eller mindre knoppat av från Syndikalistiska Ungdomsförbundet och bedrivs inom ett löst sammansatt nätverk.

Planka.nu grundas på att kollektivtrafiken är för dyr. ”Det borde vara en rättighet och inte ett privilegium för välbeställda människor att vara praktiska och miljövänliga.” Vidare menar de att människor alltid har plankat och alltid kommer att plankat så länge deras ekonomiska situation tvingar dem till det.

Planka.nu hänvisar till att kollektivtrafiken är det miljömässigt det bästa alternativet och att det ofta är det enda alternativet att färdas. De väljer därför att genomföra vad de kallar för en politiskt motiverad avgiftsstrejk, de vägrar betala och ställer istället krav på att kollektivtrafiken ska finansieras helt av allmänna skattemedel. De säger sig trötta på att se välfärden privatiseras och säljas ut och menar att det drabbar de som redan har dåligt ställt ekonomiskt. Vidare driver Planka.nu den så kallade p-kassan som är en bötesfond dit medlemmar som fått böter kan vända sig och få dessa betalade.

Planka.nu menar att man vill betala för sig men varken kan eller tänker göra det så länge finansieringen är orättvis. Man menar att så länge det är något allvarligt fel så länge det finns människor som inte har råd att betala för sig. Vidare menar Planka.nu att genom att ha höga priser inom kollektivtrafiken så legitimeras plankningen.

Planka.nu har fått mycket uppmärksamhet för ett målinriktat arbete och en brukarinriktad verksamhet där man i praktiken genom direkt aktion praktiserat nolltaxa och genom att uppmana och underlätta plankning. Bland annat driver

---

man bötesfonder för plankare och ger tips på hemsidan om hur man undviker kontroller och tar sig förbi spärrlinjer.

De menar att det är rättigheten att kunna förflytta sig så väl som nödvändigheten att kunna det och behovet av en bra arbetsmiljö som skall ligga i fokus. Idag ligger fokus snarare på företagets vinstintresse vilket enligt Planka.nu ger en fel fokusering.

Planka.nu beskriver att i dagens samhälle så bor människor ofta på en plats, jobbar eller studerar på en annan, träffar andra människor på en tredje och så vidare. De menar att det är orättvist att endast de med mycket pengar skall ha råd att skapa kontakter med andra människor eller fortbilda sig eller förflytta sig. Vidare anser de att dagens dyra kollektivtrafik skapar segregering och att en skattefinansiering snarare skulle innebära att de som har mer pengar betalar mer och de som har mindre betalar mindre och att detta på så sätt ger en möjlighet för alla människor att mötas och ta del av vad samhället har att erbjuda. Nyrenoverade vagnar och miljonsatsningar på nya biljettsystem ses som en konstig prioritering när det sker på bakgrund av höjda avgifter och nedlagda landsortslinjer.

Planka.nu uppger att de vill betala, men genom skattemedel, tillsammans med alla andra

4.2 Om Plankakassan

P-kassan står för "Plankakassan" och är en slags försäkring, en fond som betalar boten för den medlem som åker fast när den plankar. Syftet med plankakassan är att ju fler som plankar desto närmare säger man sig komma den så kallade nolltaxan. Plankakassans högsta mål sägs vara att de ska upphöra att existera, vilket de gör när dagens orättvisa biljettsystem är tillintetgjort.

Att vara med i plankakassan kostar mellan 50kr och 500kr beroende på hur länge man vill vara med och om man är över eller under 18 år. Det finns även en självrisk på 100kr som tas ut för att kassan ska gå runt. Alla aktiva medlemmar i planka.nu arbetar ideellt och p-kassans pengar går uteslutande till planka.nu:s verksamhet, d.v.s tilläggsavgifter och tryck av flygblad, affischer m.m. till olika

---

informationskampanjer. I och med SLs prishöjningar 2004 ökade Planka.nu:s aktivt betalande medlemmar i Stockholm från ca. 300 till idag ca. 700.⁷

4.3 Sommarprogram i P1 anmäls till justitiekanslern

Den 22 juli 2004 var teaterregissören Farnaz Arbabi radiopratare i P1s program ”Sommar”. I programmet behandlade Arbabi flera olika samhällsproblem som berör många svenskar i sin vardag. Bland annat tog Arbabi upp de höga priserna inom kollektivtrafiken.

Arbabi drog slutsatsen att har man inte råd att betala för sig i kollektivtrafiken så ska det vara helt ok. Vidare uppmanade Arbabi lyssnarna att besöka websidan <http://www.planka.nu>. Hon uppmanade även samtliga lyssnare att planka till dess att landstingspolitikerna förstått varför kollektivtrafiken bör vara skattefinansierad. Detta upprörde en del lyssnare och fick till följd att två anmälningar gjordes till justitiekanslern.

Justitiekanslern bedömde att de skulle kunna röra sig om yttrandefrihetsbrott och i så fall uppvigling (se 5 kap. 1§ YGL, 7 kap. 4§ 10 tryckfrihetsförordningen och 16 kap. 5§ brottsbalken.).

Brottet innefattar om någon uppmanar eller på annat sätt försöker förleda till brottslig gärning. Om fallet anses som ringa skall man inte dömas till ansvar. Vid bedömning om ett fall skall anses som ringa eller inte skall beaktas om det ”*förelegat en endast obetydlig fara för att uppmaningen eller försöket skulle leda till efterföljd*”.

För att någon skall kunna dömas för uppvigling krävs att denne varit inriktad på att uppnå den effekt som bestämmelsen syftar till att förhindra. Däremot krävs de inte att det har lett till ett brott för att det skall räknas som förledande utan endast att gärningsmannen ”sökt förleda”.

Vidare har justitiekanslern ansett att det uppviglingsbrott som skulle kunna vara mest aktuellt och tillämpligt i detta fall är bedrägligt beteende.

---

⁷ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Huvudsida>

”Den som begagnar sig av en transport e.d., som tillhandahålls under förutsättning av kontant betalning, och inte gör rätt för sig skall enligt 9 kap. 2 § andra stycket brottsbalken dömas för detta brott; det gäller vare sig han eller hon vilseleder någon eller ej. Genom denna bestämmelse straffbeläggs sålunda s.k. snyltning t.ex. i fråga om avgiftsbelagda resor med kollektiva färdmedel. För snyltning gäller särskilda, inskränkande regler om under vilka förutsättningar en åklagare får väcka åtal. Enligt 9 kap. 12 § brottsbalken skall nämligen åtal endast väckas om det är påkallat från allmän synpunkt.”

Justitiekanslern anser vidare det styrkt att Arbabi genom sitt uppmanande till att plankna (inte betala för avgiftsbelagda resor med kollektivtrafiken) gjort sig skyldig till brott enligt den mening som ses i straffbestämmelsen om uppvigling i Brottsbalken.

Vidare anser justitiekanslern att eftersom programmet sändes i en rikstäckande kanal kan gärningen på den grunden inte anses bedömas som ringa. Däremot kan det möjligtvis ses som att det som talar mot att straffansvar skall utkrävas är istället att konsekvenserna inte kan bedömas bli särskilt stora och inte heller medföra särskilt allvarliga konsekvenser för kollektivtrafiken. Slutsatsen blev att justitiekanslern bedömde fallet som ringa och att Arbabi därför inte skall ådömas straffansvar.

I efterhand har dock justitiekanslerns beslut lett till den felaktiga föreställningen om att det inte är olagligt att plankna på kollektivtrafiken, vilket det alltså är enligt 9kap 1-3§§ Brottsbalken. (Lag 1986:123 samt 1976:1139). Anledningen till detta skulle man kunna finna på plankna.nu:s hemsida där man menar att plankning inte är olagligt där det står att läsa.

” När en person åker kollektivt ingår denne person ett slags kontrakt med trafikföretaget, du kan välja att betala för resan när resan påbörjar eller att betala senare vid en kontroll, då du både får betala biljetten och tilläggsavgiften. Boten du får är inget annat än en tilläggsavgift.”

Detta uttalande i sig bör snarare ses som en feltolkning av lagen, då det inte kan anses vara upphovsmakarnas mening att man skall kunna välja mellan att betala biljetten eller betala biljett + tilläggsavgift, dvs bot. Det bör snarare kunna anses ha legat i deras mening att tilläggsavgiften snarare skall komma som en reprimand för att man inte betalar än en chans till valmöjlighet.

4.4 Polisanmälningar mot planka.nu i Göteborg och Stockholm

År 2004 polisanmäldes planka.nu i Göteborg av kollektivtrafikbolaget Västtrafik AB som sköter kollektivtrafiken i Västra Götalandsregionen. Västtrafik ansåg att den så kallade ”P-kassan”⁸ var olaglig. Åklagarmyndigheten valde i januari 2005 att lägga ner åtalet. Kammaråklagare Per-Olof Hermansson säger i GP (Göteborgsposten) att det inte gått att styrka varken anstiftan eller medhjälp till bedrägligt beteende. Man kommer istället att inleda en förundersökning angående om planka.nu har gjort sig skyldig till uppvigling eller ej. Däremot har man haft problem att hitta någon straffrättsligt ansvarig för verksamheten.

Även SL (Stockholms lokaltrafik) anmälde hösten 2004 planka.nu i Stockholm för uppvigling och snyltning. Där har i dagsläget inget åtal väckts.

4.5 Lagen

Juridiskt var plankning länge inte ett lagbrott utan föll under lag (1977:67) om tilläggsavgift i kollektiv persontrafik⁹, som endast erkänner att tilläggsavgift får uttagas samt att *resande som vägrar att lösa biljett eller erlægga tilläggsavgift får avvisas från färdmedlet av tjänsteman som utför avgiftskontroll.*¹⁰ Försäkringsverksamheten är inte heller ett lagbrott och därför har anmälan från Västtrafik hittills varit utan resultat. På senare tid har dock framkommit att plankning skall klassas som ett lagbrott enligt BrB 9:2, bedrägligt beteende, och med ett subsidiärt ansvar i enlighet med ordningslagen 4 kap. Av motiven till ordningslagen framhölls att s.k "spärrforcering" otvetydligt måste klassas som ett lagbrott. Saken har dock inte prövats i domstol och en förklaring kan ligga i att brott enligt BrB 9:2 tas endast upp till åtal om det är påkallat från allmän synpunkt (se BrB 9:12 2 st.)

---

⁸ Anm. P-kassan är en fond som betalade plankare i kollektivtrafikens böter

⁹ <http://www.notisum.se/mp/sls/lag/19770067.HTM>

¹⁰ Lag (1977:67) om tilläggsavgift i kollektiv persontrafik, 5 §.

5. Teoretiska utgångspunkter

5.1 Teoretisk grundprincip

Grundprincipen för min forskning har jag valt att ta från Pierre Bourdieu, som menar att det juridiska fältet, som vilket annat socialt område som helt är uppbyggt kring interna protokoll och antaganden, typiska beteenden och självhållande värderingar, vad man informellt kan kalla en ”rättslig kultur”, och nyckeln till att förstå är att acceptera denna interna organisation. Fält kan beskrivas som ett nätverk av objektiva relationer mellan positioner, som bestäms utifrån deras placering i förhållande till de aktiva kapitalformerna på fältet ifråga. I moderna industrisamhällen består den sociala världen av relativt autonoma fält, vart och ett med sina specifika värden, regler och intressen.

Detta är i och för sig intressant i mitt arbete med subkulturer eftersom jag studerar just interaktionen eller bristen på interaktion både inom ett fält och mellan olika fält. Jag utgår någon stans ifrån att det som är av allmänheten accepterade normer, det sociala fältet är det som är det ”normala” och att subkulturer som att planka på bussen är ett resultat av ifrågasättandet av det som definieras som ”normalt”. En del hävdar att olika fält kan interagera med varandra medan Bourdieu, inte ser en sådan interaktion möjlig även om de olika fälten är beroende av varandra. Snarare verkar det som att det uppstår ett sorts motstånd, och att ur detta motstånd så föds nya fält.

5.2 Att bestämma norm

En norm är något som bestämmer eller gör anspråk på att bestämma något annat¹¹. Det är handlingsanvisningar, de bestämmer handlande men beskriver det inte. Många normer refererar till verkligheten eller handlar om denna i form av mönster av handlingar, mänskliga handlingar eller den fysiska verkligheten. Det kan av olika anledningar dras slutsatser att det i denna verklighet är lämpligt att människor i lika situationer handlar på ett visst sätt visavi denna verklighet. Normen utgör då ”normalen” för ett handlande. Normer är således att betrakta

---

¹¹ Baier, Matthias: ”Om normer del 1”. Lund: Sociologiska Institutionen Lunds Universitet, s. 20

---

som sociala överenskommelser. Om det inte fanns några människor fanns det heller inga normer.

Normer är regler, skrivna eller oskrivna som människor följer i sitt dagliga liv. En lag är en skriven norm som blivit lagligen fastställd. Normer kan vara socialt eller kulturellt betingade och är per definition socialt accepterade annars hade de inte kunnat definieras som normer. För att en lag skall få någon genomslagskraft i samhället så måste den byggas på en norm.

Det som styr människor är främst etik och moral. Etik definierar vi som att något är etiskt korrekt eller inkorrekt, framför allt vad gäller beteenden. Mycket av vår uppfattning om vad som konstituerar etiskt korrekt eller inkorrekt beteende kommer från den kristna grundsyn som präglar det svenska samhället vare sig man själv är kristen eller ej. De tio budorden förespråkar etiska ståndpunkter för att leva ett moraliskt gott liv. Femte budordet: ”Du skall icke dräpa” har blivit allmänt accepterat.

”Öga för öga och tand för tand” (2 Mos 21:22-25, 3 Mos 24:19-20, 5 Mos 19:21), även det citatet är hämtat från bibeln. Det var en lag given för att sätta stopp för ondska. Den instiftades för att man inte ostraffat får behandla varandra hur som helst. En lag som förespråkar hämnd framför förlåtelse. Om någon gör dig illa, skall hon själv få känna hur ont det gör. Samhällets uppgift är att genom sin lagstiftning står emot det onda och skydda de svaga.

Rätten speglar samhället – lösningar på samhällsliga problem och konflikter. Standardiserad/frusen politik innebär att politikerna stiftar lagar för att inte behöva ta i tu med varje problem – social ordning, beredskap för konflikter.

Rätten kan anses vara eller bli resultatet av det som kommer ut ur den rättsliga beslutsprocessen. Men beslutet avser vara ett resultat av en rad olika faktorer, exempelvis sociala förhållanden, de organisatoriska förhållanden under vilka beslut fattas, ekonomiska och politiska krafter, den allmänna opinionen och massmedias tryck. Rätten kan alltså anses vara endast en av flera faktorer som bestämmer utfallet i beslutsprocessen.

Rätten kan också ses som att det är den som bestämmer de beslut som fattas hos domstolar och myndigheter. Alternativt att rätten är det samma som de beslut som fattas och att dessa beslut är ett resultat av rättskällorna och en juridisk argumentation.

5.1.1 Sociala – Rättsliga normer

Sociala normer innehåller gemensam värdering av ett handlande, gemensamma förväntningar samt reaktioner på handlande. *Konstruktiva* normer anger hur interaktion skall gå till för olika situationer. *Kompetensnormer* anger vem eller vilka som skall fatta beslut, utföra vissa handlingar och liknande. En sista kategori är *handlingsnormer* som är detsamma som juridikens *pliktnormer*. Beskrivande normer formuleras inte med en modal operator utan det framgår istället implicit att beskrivningen också är tänkt som en norm. Föreskrivande normer är då alla andra normer som på något sätt kan formuleras på temat ”du skall göra så här”.

Det finns även *moraliska* normer som har som sitt objekt enskilda människor, normen anvisar handlande direkt mot andra människor. *Socialanormer* riktar sig istället indirekt mot enskilda människor, etikett och liknande beskriver vårt sociala sammanhang, vilka vi är, vilka grupper vi tillhör men brott mot dessa normer drabbar inte någon på ett direkt sätt. Det finns även *miljönormer* vilka inte behöver beskrivas närmare här.

Rättsliga normer är egentligen sociala normer som höjts upp till rättsliga normer. När man gör rättsliga normer som inte överensstämmer med de sociala normerna kan man lätt räkna med problem. Rätten är vad den är samtidigt som den inte är vad den är. Den är en autonom till vardagslivet samtidigt som den är vardagslivet. Den står alltså över vardagslivet samtidigt som den är vardagslivet, dvs man rättar sig efter rätten utan att man tänker på den. Rätten är vad den inte är. (lämna tillbaka saker som är trasiga o vilja ha ny osv)

Rättsliga normer kan delas upp i två olika kategorier, de som pekar ut handlingar eller beslut av olika slag och normer om hur den förra kategorin skall hanteras. De flesta rättsliga normer förbjuder ett visst handlande. Juridiken är en praktik om normer. Som jurist lär man sig en metod för hur man hittar handlingsnormer, hur

dessa tillämpas och hur konflikter mellan flera handlingsnormer löses. Inom juridiken finns rättsregler oavsett om de följs och kan spåras i människors handlande. Om den sedan heller aldrig tillämpas av rätten är den obsolet, men den finns ändå. Rättskälleläran är en samling normer som anger vilka källor som är giltiga som källor till rätten. (Lagstiftning, förarbeten, prejudikat osv) En annan form av kategorisering rör det fält på vilket normerna opererar Vi kan då kategorisera normer som *civilrättsliga*, *offentligrättsliga* eller *straffrättsliga*.

5.1.1.1 Rättsliga normer - lagar

Lagen, dvs. rättsliga normer, har stor betydelse för medborgaren, hur den enskilde skapar mening av officiella rättsregler. Människolivet levs inom ramen för *sociala sammanslutningar* (gesellschaftliche Verbände). Vidare är dessa både formella och informella; lagen är det som bygger sammanslutningarnas inre ordning. Lagen är alltså inte något som tillsätts externt utan det uppkommer från sociala sammanslutningarnas underliggande tankesätt. Så de verkliga lagliga sanktionerna (lagarnas sanktionskraft) ligger i det faktum att, i allmänhet vill ingen bli utesluten från de sociala sammanslutningarna (associations) från medborgarskapet, familjen, vänner, yrke, kyrkan, affärlivet och så vidare.

Lag kan vara något annat än parlamentariskt beslutade samhällsregler, regler som han benämner statslag. I själva verket är det sociala livet av sådan art att statslagen ofta är betydelselös för verklighetens sociala kontrollmekanismer – för de grundläggande funktioner som skapar harmoni och ordning i samhällslivet. Advokatens primära intresse är lösandet av tvister. Advokaten ser till det abnormala i livet inte det normala. Den levande lagen är definitionsmässigt summan av de regler som faktiskt styr stora delar av det sociala livet – en oskriven samling regler som principiellt verkar för att förebygga dispyter och, när dispyter uppstår, verkar för att avgöra dem utan rättsinstitutionernas inblandning.

Lagarna är otvivelaktigt en del av samhället, och det sätt på vilket social förändring avspeglar sig i lagstiftning är därför precis lika problematiskt som det omvända förhållandet, ett sakläge vi möjligen kan begripa då vi betraktar de problem som uppstår när föråldrad lagstiftning ska anpassas efter konsekvenserna av den teknologiska revolutionen. Det är av yttersta vikt att samhällets rättsregler

---

är entydiga och klart uttryckta, särskilt som de måste vara förståeliga för en lång rad personer inom rättsväsendet vilka själva är medborgare.

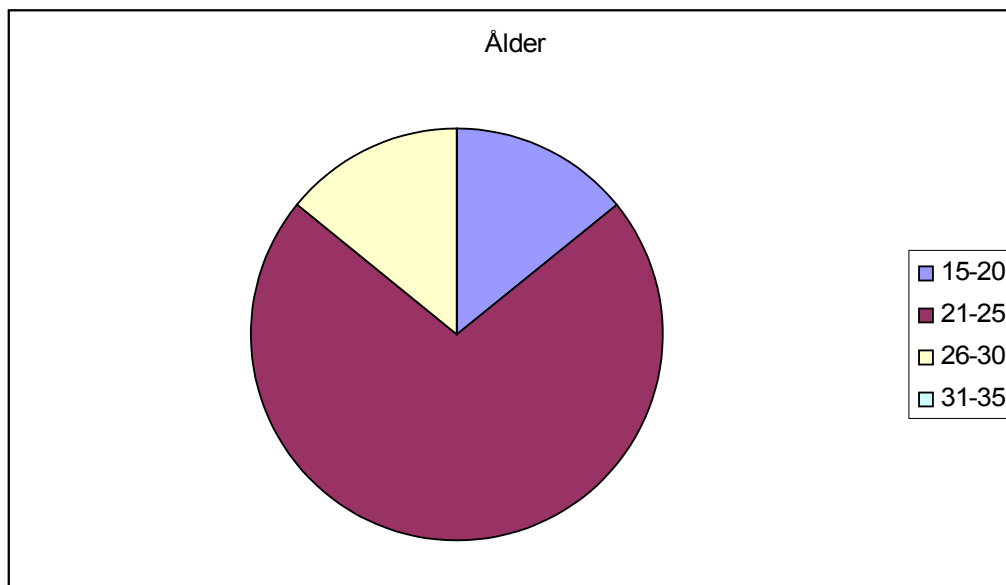
Ser man på det ur ett rättssociologiskt perspektiv kan man studera rättsliga normer, lagar för att se såväl samhällets effekter på en lag som en lags effekt på samhället. Båda perspektiven är viktiga eftersom han anser att lagen är en del av samhället, och således inte kan betraktas i sin enskildhet. Om en lag exempelvis är otydlig blir den svår att hantera i det moderna rättssystemet där statens institutioner med sina tjänstemän måste kunna agera på lagbrott. Vilket i sin tur innebär att dessa måste förstå lagen och kunna hänvisa till tydliga bestämmelser för att utkräva svar.

6. Empiri

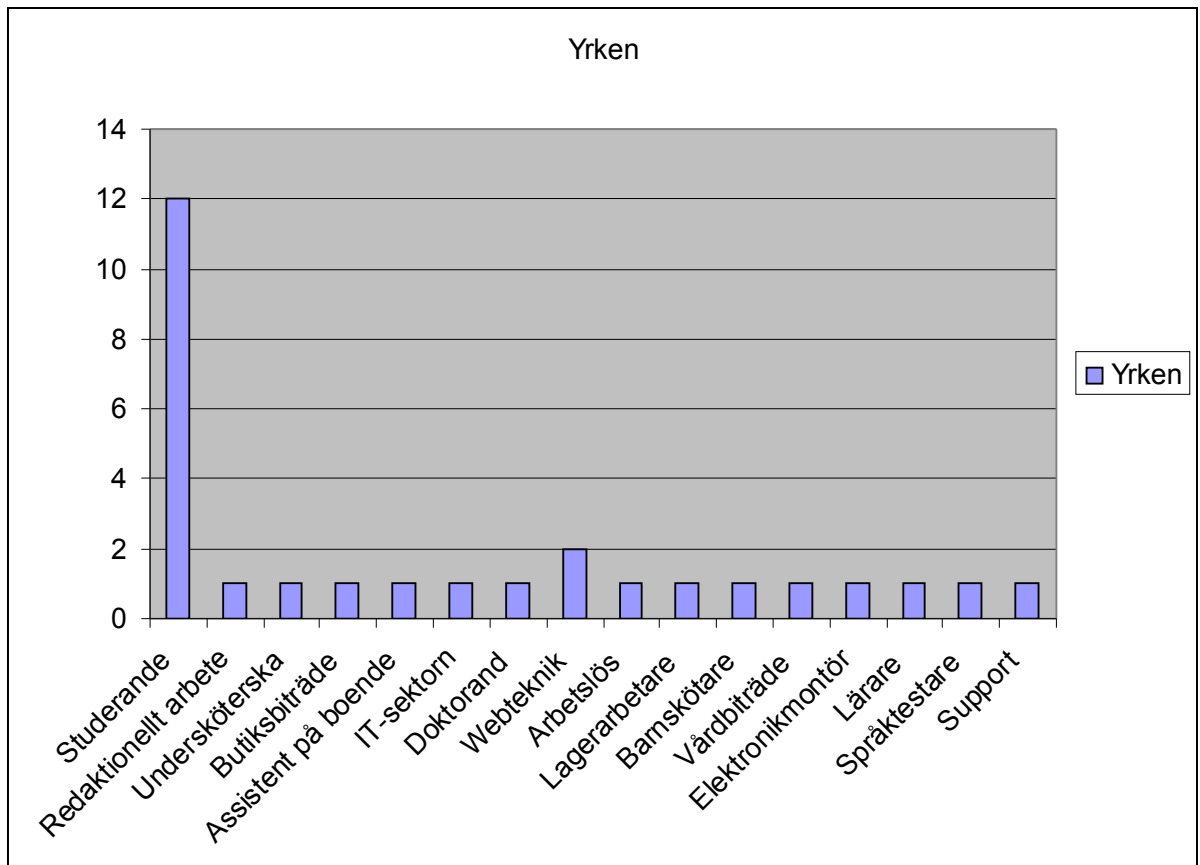
6.2 Enkätundersökning

Jag gjorde en enkätundersökning med medlemmar från Östergötland och Stockholmsregionens Planka.nu. Frågorna från undersökningen återfinns i bilaga (10.2). Där finns även data på svarsfrekvenser och diagram över dessa.

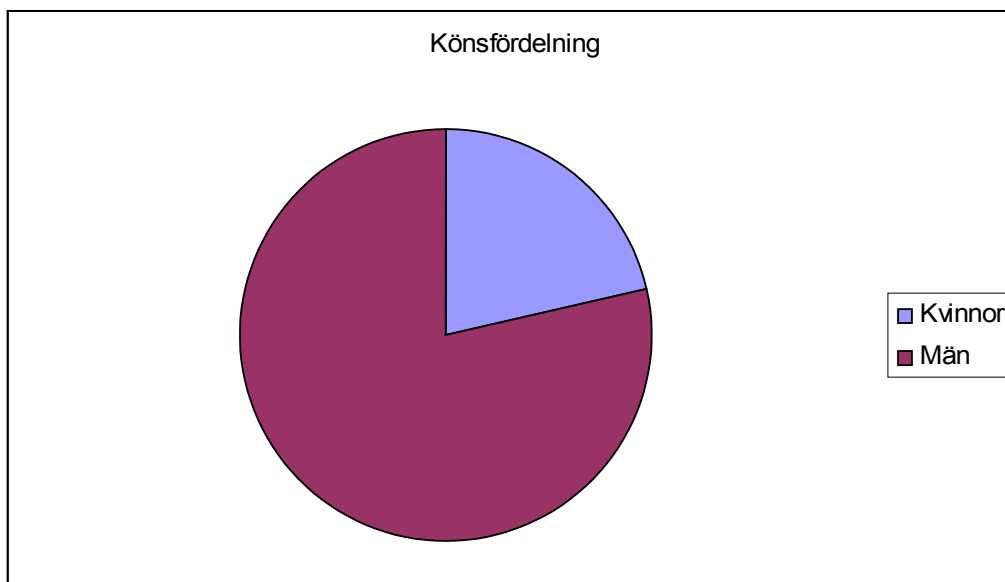
De som deltog i min undersökning var personer från alla samhällsklasser, med olika utbildningar i åldrarna 15 och uppåt. De flesta som svarade på undersökningen var studerande mellan 21-25.

Figur 6.2.1 Jag delade in respondenterna i ålderskategorier för att få en lättöverskådlig bild. Diagrammet visar att majoriteten av deltagarna återfanns i åldrarna 21-25.

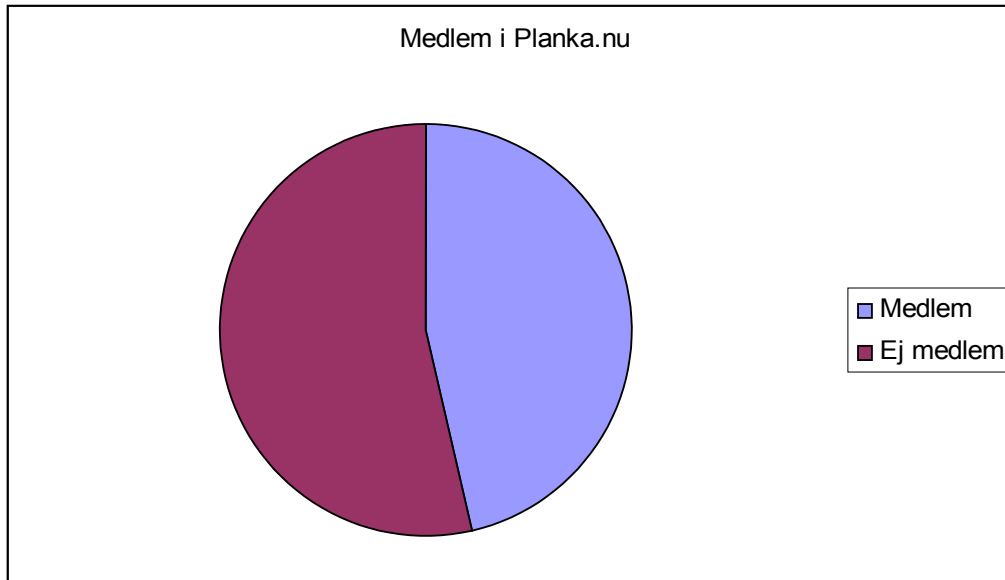

Figur 6.2.2 Diagram över olika yrken som framkom bland respondenterna. Yrkena delades sedan in i kategorier, där den största kategorin utgjordes av studerande på olika nivåer.

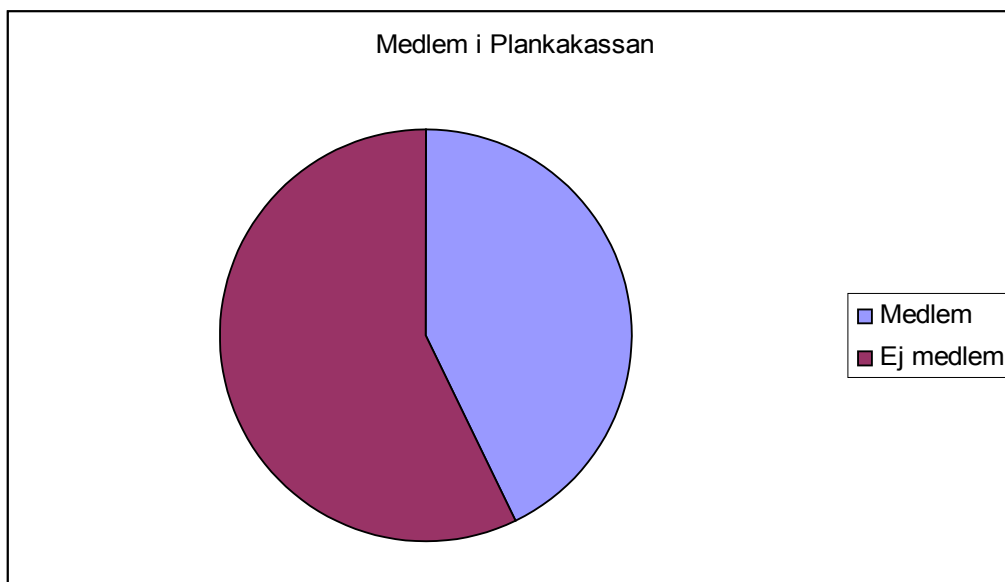

Figur 6.2.3 Diagrammet visar att av dem som deltog i undersökningen var majoriteten män.

Det var en klar överrepresentation av män som deltog i undersökningen. Det är svårt att säga vad det skulle kunna bero på. En tänkbar förklaring är att de traditionella könsrollerna är att kvinnor är mer försiktiga än män.

Figur 6.2.4 Diagrammet visar att ungefär hälften av dem som deltog i undersökningen var vid tidpunkten för undersökningen medlemmar i Planka.nu.

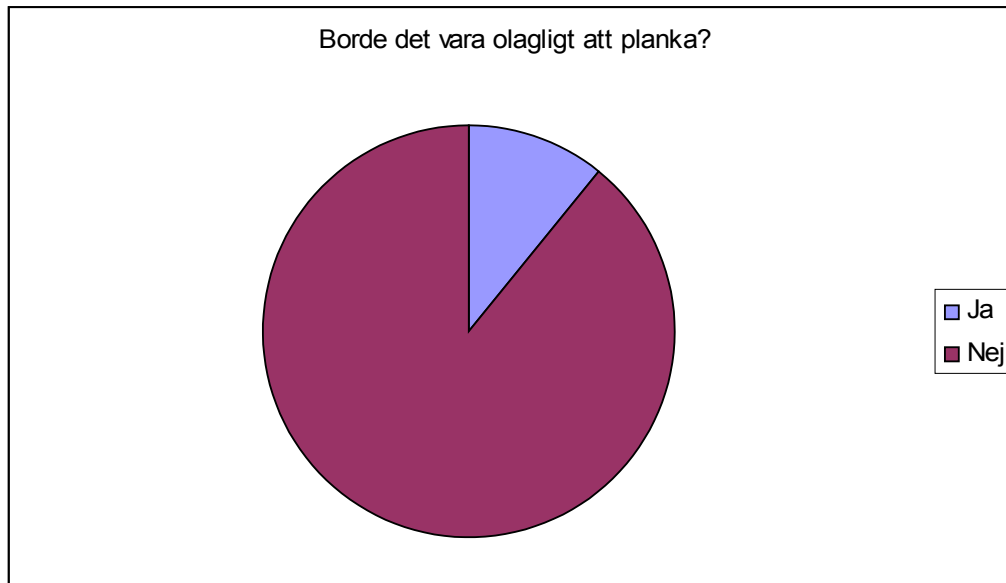
Figur 6.2.5 Diagrammet visar att av dem som deltog i undersökningen var inte fullt lika många med i Plankakassan som i Planka.nu. I övrigt visade undersökningen att samtliga som var med i Plankakassan även var medlemmar i Planka.nu.

Vidare svarade ungefär hälften av de tillfrågade att den huvudsakliga anledningen till att de plankar är att de helt enkelt inte vill betala, medan samtliga resterande angav som skäl att de inte anser sig ha råd att betala.

De allra flesta som deltog i undersökningen, 21 av 28 stycken svarade att de brydde sig om att åka fast men valde att planka ändå.

.Figur 6.2.6 Vid frågan om de brydde sig om att åka fast svarade 21 av 28 tillfrågade att de brydde sig men valde att planka i vilket fall som helst. 3 av de som svarade att de inte brydde sig angav som anledning att de var med i Plankakassan och således inte behövde bry sig.

Figur 6.2.7 Vid frågan om plankning borde vara olagligt svarade majoriteten att plankning borde vara tillåtet.

På frågan om varför de tror att folk plankar var de vanligaste svaren att priserna inom kollektivtrafiken inte står i proportion till de tjänster som utförs. Många nämnde också principiella skäl, att det "ska" vara gratis att åka kollektivt att det är ett sätt att ta rätten att röra sig fritt i den stad man bor i även om de ekonomiska resurserna inte är särskilt stora och att plankning är ett sätt att protestera mot en orättvis fördelning av samhällets resurser. Ett annat vanligt skäl som angavs är att det är liten risk att man åker fast.

Figur 6.2.8 Vid frågan om Planka.nu är en motståndsrörelse svarade över hälften av de tillfrågade ja.

Frågan om ifall Planka.nu är att betrakta som en motståndsrörelse eller inte är nog den fråga som var svårast att få svar på. Flera av dem som svarade Nej på frågan angav som motivering att Planka.nu är *för* gratis kollektivtrafik och inte mot något. Så det beror på hur man definierar begreppet motståndsrörelse. Hade jag gjort om undersökningen hade jag nog bifogat en generell beskrivning av begreppet motståndsrörelse för att på så sätt se till att alla respondenter hade en likartad uppfattning om vad som definierar en motståndsrörelse.

7.   Analys

7.1   Kategriserat normalt handlande

För att kategorisera normalt handlande har jag valt att använda MaxWebers idealtyper för legitimitet. Weber menade att många av de handlingar som individ utför ingår i en organisatorisk eller institutionell ordning, kan ”en handling , i synnerhet en social handling, vara styrd av aktörernas föreställning om en legitim ordning” Det handlar med andra ord om varför en individ uppfattar en ordning som legitim och i så fall varför hon frivilligt underkastar sig maktutövningen. Vidare menar Weber att en individ kan uppfatta en social ordning som legitim av följande grunder:

1. Traditionella skäl handlar om en föreställning om att gamla traditioner är heliga och att den som enligt traditionen har rätt att utöva auktoritet också är legitim.
2. Karismatiska skäl handlar om en vördnad för en persons exceptionella egenskaper som helighet, hjältemod eller ledaregenskaper. Aktören är en ”anhängare” till sin ledare och betraktar denne som legitim i kraft av dessa egenskaper.
3. Rationella skäl handlar om en föreskriven ordnings legalitet. De personer som enligt denna ordning har rätt att utöva makt äger också legitimitet.

7.2   Skillnaden mellan statslag och levande lag

Den levande lagen är enligt sociologen Eugen Ehrlich definitionsmässigt summan av de regler som faktiskt styr stora delar av det sociala livet – en oskriven samling regler som principiellt verkar för att förebygga dispyter och, när dispyter uppstår, verkar för att avgöra dem utan rättsinstitutionernas inblandning.

Distinktionen mellan statslag och levande lag demonstrerar fenomenet att medborgarna inte uppfattar officiell lagtext som någon sorts beteendekodex, så som lagstiftaren önskar. Tvärtom är de kodifierade reglerna, statslagen, en auktoritetskälla som medborgaren sällan frågar till råds i vardagslivet.

Ehrlich påpekar dock att lagarna är otvivelaktigt en del av samhället, och det sätt på vilket social förändring avspeglar sig i lagstiftning är därför precis lika problematiskt som det omvända förhållandet, ett sakläge vi möjligen kan begripa då vi betraktar de problem som uppstår när föråldrad lagstiftning ska anpassas efter konsekvenserna av den teknologiska

revolutionen. Det är, enligt Ehrlichs synsätt, av yttersta vikt att samhällets rättsregler är entydiga och klart uttryckta, särskilt som de måste vara förståeliga för en lång rad personer inom rättsväsendet vilka själva är medborgare.

Ehrlich menar alltså att lagen är en mekanism införlivad i samhället, det vill säga: lagen är inte fristående kraft som verkar oberoende av samhället. Därutöver nyttjas hans dikotomi statslag och levande rätt, en motsatsställning som låter oss ana skillnaden mellan lagstiftarens, juristernas och medborgarnas lagsyn – skillnaden mellan vilka företeelser som kan uppfattas som normala respektive abnormala. Skillnaden mellan den lagstadgade rätten och den levande lagen är min utgångspunkt. I valet av subkulturer som uppsats ämne har jag någonstans redan där tagit ställning för att det är skillnad på dessa begrepp och min uppsats blir på något sätt att sätta in teorin i praktiken. Se på vad det är som händer när statslagen och levande lagen motsäger varandra, vilken är det som följs av allmänheten, varför väljer människor i allmänhet att följa eller inte följa den

7.3 Against the law

Rätten svarar inte mot behoven hos alla människor utan gör dem istället mer utsatta. Subkulturer symboliserar motståndet, motstånd mot lag, dagens priser på kollektivtrafik osv. Subkulturer är ”den lilla människans” sätt att slå tillbaka

Att göra motstånd betyder att man inser att man inte har makt enligt teorin ”against the law”. Men det innebär även ett ställningstagande. Hos subkulturer betyder det att ett antal personer har gått samman för att skapa en förändring, för att förflytta makten från central till lokal nivå. Vad gäller <http://www.planka.nu> så gäller motståndet att man är trött på dagens dyra biljettpreiser inom kollektivtrafiken och direkt uppmanar till bojkott mot detta. Man menar att kollektivtrafiken är en rättighet och att den bör vara gratis.

Subkulturer uppstår på grund av att det finns ett behov av förändring. Människor är inte gjorda för att styras in i raka led och styras likt marionettdockor. Samtidigt visar subkulturer på en vetskap om att ensam inte alls är särskilt stark utan visar snarare på en kollektiv anda.

Det står tämligen klart att motståndet inom subkulturer uppstår ur ett egenintresse. En individ har tröttnat på sin situation och ser till det kollektiva att lösa det. Det är ett aktivt ställningstagande.

Det bildas en intressekonflikt för polis och myndigheter som på samma gång som de skall beskydda staten och dess angelägenheter även skall skydda individen. Rätten har endast koppling mellan rätt och fel och tar inte hänsyn till moral eller personliga ställningstaganden. Den ser inte till om något är rättvist eller orättvist vilket gör att allt fler ungdomar känner sig tvingade att leva utanför lagens gränser, att tänja dessa för att nå sina egna mål.

Samtidigt som lagen ger personer rättigheter så tillkommer inskränkningar av dessa rättigheter som i sin tur bidrar till åsikter som ”att ta lagen i egna händer”. I mitt fall handlar det exempelvis i fallet om plankan.nu som är en sajt där människor kan ansluta sig till, betala en medlemsavgift och sen uppmanas att inte betala avgift i kollektivtrafiken, dvs. bryta mot de regler och föreskrifter som finns där. Kollektivtrafiken betalas till största del med skattemedel, skattepengar som svenska folket betalar, ska de då sedan anses tvungna att betala för kollektivtrafiken en gång till i form av biljettavgifter? Det är inte förrän man slutar betala på bussen som man inser hur allmänt vedertaget det är att man faktiskt betalar på bussen. Busschauffören som slänger av personer som inte har betalat fast det inte är deras skyldighet att se till att de betalar, utan ansvaret ligger dels hos individen och hos de biljettkontrollanter som ibland dyker upp. Helt plötsligt blir dessa busschaufförer någon sorts privat lagens väktare och människor finner det naturligt att de vägrar köra någon som inte har biljett. För att kunna definiera vad som inte är allmänt vedertaget måste vi först definiera vad som är allmänt vedertaget.

I slutändan så betyder detta att så länge det finns personer som anser att priserna är för dyra kommer det med andra ord att finnas anledning för websidor som

<http://www.planka.nu> att fortsätta sin kamp. Den maktlöshet som fyller en person som möter en depersonifierad, regelstyrd och funktionellt organiserad byråkrati är grogrunden till motståndet.

7.3.1 *Regelförvanskning*

Det blir en form av regelförvanskning när man tar de regler, formella och rättsliga som styr samhället och ändrar dem så att de passar in i ens unika situation. Man vägrar att acceptera dem och tänjer dem istället så att de fyller de funktioner man själv vill att de ska fylla. Istället för att betala dyra biljettpreiser inom kollektivtrafiken så väljer man att inte betala alls.

7.3.2 *Invertering*

Social interaktion är strukturerad genom hierarkier och det förväntas att man respekterar dem. Hierarkier är uppbyggda på den grunden att de skall respekteras och därför är det inte förrän någon bryter mot dem som man verkligen märker dem. Man kan se det som att ”trappor skall städas uppifrån”. Det blir en fråga dels om invertering och dels om rollövertagande. Rollerna bestäms av det common sense¹² som finns bland människor. Den ”vanliga människan” tar över rollen som prissättare. De lever efter sina egna regler, betalar inte de avgifter som finns stadgade och bidrar på så sätt till att miljontals arbeten blir hotade. Det finns inte längre något behov av biljettkontrollanter, eller kortläsarmaskiner. Det finns inte något behov av 10 talet olika rabattkort och månadskort.

Rätten är sakral, alltså helig, och samtidigt profan, vi ger oss på den och förändrar den. Plankning sprider sig från de rebelliska tonåringarna till den breda allmänheten.

7.4 **Justice**

Utgångspunkten för etnometodologin är att världen är tolkad. Tillvaron är inte något som man kommer åt omedelbart, inget man kan säga att det är så eller så. Det är tolkningarna som avgör hur man uppfattar verkligheten. Man tolkar och

---

¹² Anm. Common Sense: en idé om vad som är ”comme-il-faut” när förändringarna stannar upp, för att alla ”vet” vad som ska göras. Så inrotad att ingen ifrågasätter den förrän någon bryter mot den.

ordnar, eller ordnar bort saker och ting. Hela vårt liv är ett ordningsfenomen. Det handlar om hur man ordnar intryck. Man sätter etiketter (label) på saker och ting. Om vi inte gjorde det skulle vi inte klara av att hantera saker och ting, det blir för mycket helt enkelt. Det gäller att inte sortera bort den relevanta informationen och registrerar den som brus. Ordet "Justice" kan ha flera olika betydelser. Moralisk rättvisa, rättspositivistisk rättvisa (att man dömer rättvist enligt lagen). Justice, ett ordningsfenomen, hur man organiserar information, vad som är rimligt och vad som är orimligt. Poängen är att vi måste bryta oss loss från låsta begreppsapparater. Rättvisa är ett begrepp som hänger ihop med att ordna. Vårt sätt att tolka och skapa ordning i tillvaron kanske inte är det enda sättet.

Rätten påverkar visserligen människors moral men eftersom rätten lever i vardagen måste man ändå vara medveten om att den påverkas av andra saker såsom sociala strukturer, (religion, kön, genus etc)

7.4.1 Handlingsbegrepp och "people-processing organisations"

När vi handlar, vet vi vad vi gör då? Har vi klart motiv och sedan följer det. Hör det samman med rationalitet? När är en handling rationell? När är en handling irrationell? Vi har alltid ett motiv som leder fram till en handling. (Sen att det ibland slår fel är en annan sak). Ser man till att man i Sverige fostras in i en rättspositivism där lagen är det enda sanna och där det inte finns något utrymme för vad som är rättvist eller inte borde handlandet, att planka, ses som en irrationell handling. Den går emot allt vad rättspositivismen står för och talar om att rätten har gått från att vara sakral till att bli profan. Det är inte längre den enda sanningen, det eftersträvningsbara. Men ser man till handlingen som sådan kan plankning knappast handla om irrationella handlingar. Det är en i högsta grad medveten rationell handling som en person utför när den bestämmer sig för att stå emot de rättsliga normer som samhället har ställt upp. Det som möjligtvis kan sägas vara irrationellt är uppfattningen om att en person har rätt att bryta mot lagen bara av den anledningen att den känner för det.

Rätten fungerar genom organisation. Man vet aldrig om en organisation fungerar. När en organisation, riksdagen, skapar lagar är det inte säkert att det får de konsekvenser det var tänkt när det ska genomföras av en annan organisation. En

lag måste ha förankring i samhället om den skall få genomslagskraft. Därför är det knappast troligt att en hänvisning till BrB 9:2 skulle ses som en rimlig motståndskraft till plankningsfenomenet. Brott enligt BrB 9:2 tas endast upp till åtal om det är påkallat från allmän synpunkt (se BrB 9:12 2 st.) vilket i praktiken skulle innebära att det är upp till grannar, vänner och kollegor att anmäla sina närmaste, ett sorts angiveri som jag inte tror att någon lagstiftare syftade till.

7.5 Normmodellen som utgångspunkt

Man kan betrakta normmodellen enligt de tre ”ingångar” den har; och att information från dessa ingångar sedan tillsammans bildar en norm, samt att denna norm genererar handling. Således skall delarna i normmodellen och dess konstruktion skall ses i ett handlings-sammanhang. Första frågan är: Vad vill en person uppnå? Denna fråga möts med svaret att normen måste ha en viljekomponent. Denna vilja skulle sedan kunna analyseras i termer av motiv, värde eller drivkrafter. Detta är aspekter som sedan i sin tur kan förläggas i olika samhälleliga kontexter.

Den andra frågan är: Har personen ifråga kunskap att utföra det han/hon vill? Denna fråga möts med svaret att normen har en kunskapskomponent. Kunskap skulle kunna analyseras som en kognitiv aspekt. Denna aspekt kan sedan i sin tur analyseras utifrån dess personliga eller strukturella egenskaper med betydelse för kognitionen.

Den tredje frågan är: Är det möjligt för personen att utföra handlingen? Denna fråga möts med svaret att normmodellen måste ha en sida som innehåller villkoren för de samhällssystem som möjliggör/omöjliggör handlingen. Dessa möjligheter kan sedan analyseras i termer av systemvillkor, dvs. vilka premisser varje system ställer upp för handlingarna.

Förutom de tre ingångarna har normmodellen ett centrum där normen ”uppstår”. De olika delarna pekar ut vilka aspekter av en handling som kan analyseras för att förstå normen bakom handlingen.

Motiv:

1. Gratis tillgång till allmänna kommunikationsmedel

2. Få till en förändring för att priserna är för höga

Drivkrafter:

1. Ekonomiska drivkrafter
2. Motstånd

Huvudsaklig aktör:

1. Privatpersoner som vill slippa betala för kollektivtrafik som redan betalas med skattemedel

Lagar och rättsregler (bland andra):

Yrkestrafiklag (1998:490)

Lag (1977:67) om tilläggsavgift i kollektiv persontrafik

Gratis tillgång till kollektivtrafiken motiverar att ”planka”. Det finns även samhällsvärden som motiverar plankning.

Normens uppbyggnad med avseende på:

Kunskap	Värde/vilja	Systemvillkor
Erfarenhet om hur man "bör" handla.	En vilja att skapa förändringar i samhället genom sanktioner mot ”de som bestämmer”	Status att vara med och försöka förändra istället för att enbart sitta och gnälla.
Kunskap om vilka rättsliga regler som finns, och dess sanktioner	En vilja att göra kultur tillgänglig för allmänheten. En så kallad Robin Hood känsla: att ta från de rika och ge till de fattiga.	

Den kunskap som finns om rättsliga regler och de sanktioner som finns om man bryter mot dessa regler värderas högre än det sunnda förnuftet. Vetenskap anses också ha högre status. Däremot är normen bakom plankning i kollektivtrafiken relativt könsneutral. Det handlar om att kollektivtrafik, oavsett om det gäller tåg, buss, tunnelbana eller spårvagn skall avgiftsfritt vara tillgängligt för allmänheten oavsett om man är man eller kvinna.

En norm konstrueras genom att någon kommer på en idé, får andra att gilla idén och skapar stämning för det. En norm kan exempelvis uppstå genom att man talar om att man inte tolerera något. Så har det gått till när normen bakom plankning skapades. En person som tröttnat på att det blivit allt för dyrt att åka kollektivt samtidigt som det bör vara fel att betala en avgift för något som redan finansieras med skattepengar, kom på idén att vägra köpa biljett, personen ifråga gick ut med idén och fick gehör för den och så skapades subkulturen att plankna (dvs. åka gratis) i kollektivtrafiken.

7.5.1 Det politiskt administrativa systemet

Som tidigare nämnts motiveras plankning av gratis tillgång till kollektiva transportmedel. De samhällsvärden som jag hänvisat till är ekonomisk utveckling och framtidstro (Viljan att vara delaktig i det samhälle man lever i och en framtidstro på det samhället). Viljan att känna sig delaktig har här gått över i viljan att göra motstånd, tron på att det går att förändra det samhälle man lever i, istället för att bara sitta still och gnälla. De värden som har kommit fram i undersökningen operationaliseras av och i det politiska systemet.

7.5.2 Det socio-kulturella systemet

Innan plankning kom igång på allvar så klagade folk i media såväl som till varandra över de stigande priserna inom kollektivtrafiken. Som följd av detta bildades en aktionsrörelse mot stigande priser, som sedan spred sig över hela landet. Det är denna aktionsrörelse som idag går under namnet plankning (se bland annat <http://www.planka.nu>). I början hade de väldigt litet inflytande på de stora bolagen som styrde kollektivtrafiken som var så organiserade i sina funktioner att det socio-kulturella systemet inte gjorde sig gällande i dem.

7.5.3 Det ekonomiska systemet

Den samhällsekonomiska modellen innehåller två typer av ekonomiska system. Det ena är faktiska kostnader.

7.6 Normbildningsprocessen

Varken intressekonflikter eller motståndsrörelser är nya fenomen i Sverige. De tycks uppstå när människor beslutar sig för att beslutsfattarna bör upphöra med sin normgivning eftersom de besluten berör ändå inte efterlever normerna. Människor går samman i grupperingar, i detta fall Planka.nu för att skapa en motpol och belysa de problem som finns inom området. Grundproblemet är inte särskilt avancerat. De som styr kollektivtrafiken anser att utöver skattepengar behövs avgifter inom kollektivtrafiken för att utveckla densamma. De som gått med i Planka.nu anser att kollektivtrafiken redan är betalad av dem, genom skattemedel och därför inte skall betalas ”en gång till”.

Skulle det gå att bilda en partssammansatt organisation? Där medlemmar från kollektivtrafiken likväl som resenärer får komma till tals innan man fattar beslut. Eller ska man kanske gå så långt som att ha offentliga ”hearings” innan man fattar beslut? Ett argument för en sådan lösning skulle kunna vara att det blir mer demokratiskt eftersom det finns olika uppfattningar som tas tillvara på genom en demokratisk process där de olika intressenterna har möjlighet att påverka utvecklingen. En sådan syn innebär ofta hårdare krav på reglering, företrädesvis i lag.

De är heller inte osannolikt att tänka sig att efterlevnaden av lagar och normer skulle bli bättre.

Men även om det är en teoretisk hållbar idé och som faller väl med värdegrunden i ett demokratiskt samhälle så är det inte att se som en praktiskt hållbar idé. Skulle alla beslut rörande kollektivtrafiken i så fall tas upp i denna partssammansatta organisationen, eller bara vissa? Om så, hur väljer man vilka beslut som skall tas upp och inte, vem skall välja?

En busstidtabell för en tätort uppdateras minimum en gång om året, när bussarna börjar gå efter sommartabellen istället för vintertabellen. Är det ett beslut man skulle behöva diskutera inom organisationen först innan det fattas? När det sedan blir höst igen och vintertabellen skall börja gälla har det ofta skett minst en

---

förändring, någon buss har fått fler/färre tider, annan sträcka eller liknande. Skall sådana beslut tas upp eller inte? Ska man ta upp alla småfrågor i en partssammansatt organisation är det troligt att man knappt hinner ta ett beslut innan det är dags att besluta om en ändring av det förstnämnda beslutet.

Ska man istället enbart ta upp frågor rörande ekonomin? En tänkbar idé men inte heller den ter sig särskilt genomförbar i praktiken. När en avgift inom kollektivtrafiken höjs motiveras den oftast med att det är nödvändigt för att finansiera nya linjer, tätare turer eller liknande. Om ena parten i en partssammansatt organisation utelämnas från att besluta i de frågor som sen ligger till grund för förändringar som de får bestämma om är det högst sannolikt att de kommer känna sig överkörda och om inte för något annat så för den sakens skull rösta emot förslaget.

Är det inte då bättre att besluten istället fattas av dem som skall vara experter på området, att de som ser behoven också får ta besluten att åtgärda dem. Är det mer rätt att istället för att finansiera kollektivtrafiken med skattemedel fördela kostnaderna på dem som utnyttjar kollektivtrafiken. Hur ska kostnaderna då fördelas? Skall man betala efter hur mycket man utnyttjar kollektivtrafiken. Låter rätt, låter rättvist, men skulle med största sannolikhet leda till skyhöga avgifter. Om kollektivtrafiken enbart skall finansieras med skattemedel, skall man då kunna förväntas få till skattehöjningar var gång man behöver göra ändringar, upprustningar eller utveckla kollektivtrafiken. Hur skall skattemedlen fördelas? Är det rätt att länstrafiken i Västra Götalands län får lika stor del av skattemedlen för att finansiera sin kollektivtrafik som länstrafiken i Närke, eller ska finansieringen istället vara behovsanpassad?

Om avgifterna inom kollektivtrafiken fortsätter att höjas spår vissa att det snart inte kommer finnas några resenärer kvar som är villiga att betala priset. Å andra sidan, om man slopar alla avgifter inom kollektivtrafiken och därmed tar bort viktiga finansiella medel för reparationer, upprustningar och dylikt menar andra att resenärerna snart inte kommer ha några bussar att åka med.

7.7 Pierre Bourdieu och termen juridical field

“Juridical field” det juridiska området. Det förklaras som ett område av strukturerat socialtmönstrade praktiker eller ”practice”. Bourdieu försöker närmare förklara ”the juridical fields” osynliga, men trots det starka inflytande som det har på människors beteenden, framförallt inom den juridiska världen.

Bourdieu menar att det juridiska fältet, som vilket annat socialt område som helt är uppbyggt kring interna protokoll och antaganden, typiska beteenden och självhållande värderingar, vad man informellt kan kalla en ”rättslig kultur”, och nyckeln till att förstå är att acceptera denna interna organisation. Fält kan beskrivas som ett nätverk av objektiva relationer mellan positioner, som bestäms utifrån deras placering i förhållande till de aktiva kapitalformerna på fältet ifråga. I moderna industrisamhällen består den sociala världen av relativt autonoma fält, vart och ett med sina specifika värden, regler och intressen.

Detta är intressant i mitt arbete med subkulturer eftersom jag studerar just interaktionen eller bristen på interaktion både inom ett fält och mellan olika fält. Jag utgår någon stans ifrån att det som är av allmänheten accepterade normer, det sociala fältet är det som är det ”normala” och att subkulturer som att planka på bussen är ett resultat av ifrågasättandet av det som definieras som ”normalt”. En del hävdar att olika fält kan interagera med varandra medan Bourdieu, enligt min uppfattning, inte ser en sådan interaktion möjlig även om de olika fälten är beroende av varandra. Snarare verkar det som att det uppstår ett sorts motstånd, och att ur detta motstånd så föds nya fält.

Enligt Bourdieus uppfattning så är lagen, varken till sin natur eller till sin teoretiska definition oberoende av andra sociala rum och utövanden. Den är snarare nära sammanlänkad med dessa. Men ursprunget till denna relation är oftast ett intensivt motstånd mot influenserna av andra närliggande sociala utövanden, eftersom just motståndet är det som vidhåller självuppfattningen hos professionerna inom det juridiska fältet. Det är olika intressen som strukturerar konkurrenssystemet på de olika fälten.

Ett av de centrala temana i Bourdieus sociologi verkar vara analysen av relationen mellan de sociala- och de mentala strukturerna, mellan aktörernas positioner i det sociala rummet och deras val. Bourdieus slutsats blir det han kallar habitus, den integrerande principen som omvandlar den sociala positionens relationella karakteristika till de positioneringar som kännetecknar en viss livsstil. Dessa tankegångar känns igen hos etnometodologerna som talar om olika ”settings” och hur dessa är beroende av den förförståelse som varje individ har. Som tidigare nämnt så är min förförståelse just det att det existerar en ”normal”, ett tillstånd som kan studeras och därigenom indirekt också ett ”onormal” som kan studeras.

Enligt Bourdieu så skapar habitus ett dialektiskt förhållande mellan den objektiva verkligheten och aktörernas förväntningar och ambitioner, varigenom aktörerna får sin så kallade realitetsuppfattning, en känsla för sina egna begränsningar. Bourdieu menar att en aktör inte eftersträvar det som inte eftersträvar aktören. Dessa tankegångar ter sig lite antagonistiska gentemot hans teorier om fält. Om det vore så att en aktör endast eftersträvar det som eftersträvar aktören så borde var och en vara nöjd inom sitt fält. Jag kan förstå det som att det då varken finns eller behövs någon anledning för olika fält att interagera med varandra. Dock förefaller det då som att det inte heller borde finnas behov att göra motstånd, och borde följaktligen inte heller bildas nya fält.

I fallet med Planka.nu är det just de som står för det nya fältet som uppstått ur motstånd mot höga avgifter inom kollektivtrafiken, samt ur motståndet mot dubbelbeskattning. Planka.nu är beroende av det rådande rättsväsendet eftersom det annars inte funnits någon anledning för ett nytt fält att födas. Att fältet rättsväsendet har ändrats från att plankning först inte ansågs som något egentligt lagbrott till att det nu anses som just det interagerar inte med Planka.nu men det påverkar så till vidare att de sistnämndas syfte indirekt blir allt mer bekräftat.

Jag säger inte att fälten interagerar med varandra, dock så påverkar situationerna i de olika fälten varandra. Frågan är snarare om det handlar om en brist på interaktion eller en ovilja att interagera. Att ett motstående fält ökar sina sympatier leder indirekt till att sympatierna för det andra fältet också ökar.

Snarare så förefaller det vara en maktbalans där de olika fälten är beroende av varandras ovilja/oförmåga att interagera för sin egen överlevnads skull.

7.8 Genealogi

Historisk utforskningsmetod inriktad på blottläggandet och härledningen av maktrelationer som grund för en kritik av nutida fenomen.¹³

Vilka former av vetande skapar ett subjekt om sig självt?

Ett bra begrepp som stämmer väl in på Foucault är genealogi, vilket är en historisk forskningsmetod inriktad på blottläggandet och härledningen av maktrelationer som grund för en kritik av nutida fenomen.

Makten utövas enligt Foucault inte av rättigheter och lagstiftande principer utan snarare av administrativa tekniker som kontroll och normalisering. För att komma åt makten behöver man alltså frigöra sig från föreställningarna om att makten är lokaliserad till statens rättsliga sfär.

Det är lättare att precisera vad Foucaults maktbegrepp inte innebär än vad det faktiskt innebär. Makt är primärt inte något destruktivt och negativt utan snarare en elementär kraft som är primär i förhållande till sociala formationer och närmast en grundkomponent i varje social relation.

Om man väljer att jämföra den juridisk-politiska modellen och Foucault så innebär den förstnämnda att makt innehas. Det är något som flödar från en centraliserad källa uppifrån och ned. Hos Foucault är makt istället något som utövas. Makt analyseras som ett flöde som kommer underifrån och är primärt produktivt.

Foucault talar om maktens mikrofysik som att makten är en neutral kapacitet att verka, påverka, förändra. Även motstånd måste enligt Foucault tänkas i termer av mikrofysik. Motstånd är då de olika hinder som makten (dvs kraften) möter i sin rörelse. Det existerar, enligt Foucault, inte något motstånd med stort M, utan istället delar Foucault upp motstånd i spontana, samordnade, isolerade,

---

¹³ Andersen.H, Kaspersen L B (2003) ”Klassisk och modern samhällsteori”. Lund: Studentlitteratur, Upplaga 2 s.398

---

våldsamma, egennyttiga, altruistiska, kompromissvilliga, oförsonliga etc. Eftersom maktrelationerna är föränderliga kan den relationella makten ses som ett strategiskt spel där utgången är öppen.

I enlighet med Habermas urskiljer vi tre huvudsakliga teknikformer. Tekniker som utnyttjas för att producera, omvandla och manipulera ting. Tekniker som medger användning av teckensystem och slutligen tekniker som tillåter oss att styra individers beteenden, dvs produktionstekniker, kommunikationstekniker och dominanstekniker.

En ytterligare teknikform; som tillåter individer att kontrollera sin kropp och själ, sina tankar, sitt eget beteende. Med hjälp av dessa tekniker kan individerna omvandla sig själva, modifiera sig själva, och uppnå ett visst tillstånd av perfektion, lycka, renhet och övernaturliga krafter. Dessa kallas jagteknologier.

Sverige präglas sedan ett par hundra år sedan av kristna ideal, ideal som i det moderna samhället börjar bli allt mer urvattnade. Sökandet efter sanningen, efter upplysningen fortsätter, men det är inte längre samma upplysning man söker, inte samma sanning man letar efter. Efter decennier av självförverkligande måste man nu söka sig nya sanningar. Jag tror att människans törst efter sanning är outhärlig. Man kanske inte pratar om det längre, men min hypotes är att det finns sanningskrav, om en outtalade, och dessa hänger samman med de olika jagteknikerna. Krav att lära sig vad sanning är, att vara upplyst och att berätta om densamma. Kravet på att förverkliga sig själv har skapat orealistiska förväntningar. Är det så att människan istället för att stå på egna ben och bli starkare som individ, har tagit ett steg tillbaka och blivit så desperat i sin jakt på sanningar att hon uppfinner sin egen?

Människor i det moderna Sverige fostras in i en rättspositivism. I rättspositivismens anda kännetecknas lagen enbart av att vissa yttre formella kriterier, som exempelvis att lagen antagits i lagstadgad ordning, är uppfyllda. Det blir en sorts värdeobjektivism. Den tar inte hänsyn till rätt och fel, subjektiva åsikter. Hos rättspositivismen måste man istället ta bort rättvisebegreppet eftersom det finns lika många rätt som det finns individer. Rätt är ett begrepp, en idé eller känsla som skapats genom till exempel uppfostran. Det kan också vara ett

---

instrument för makthavare att utöva makt. I rättspositivismens anda skulle argumenten för att planka ses som absurda. Att begå ett brott är att handla i strid med en straffsanktionerad lagbestämmelse. Det är inte fråga om ifall lagen är rättvis eller inte.

8. Avslutande del

Sammanfattningsvis kan man säga att orsakerna som bidragit till att skapa en norm för att planka i kollektivtrafiken kommer dels från ett motstånd mot fördelningen av de ekonomiska resurserna i Sverige i dag, de höga avgifterna för biljetter samt att kollektivtrafik i all form skall vara gratis, det är en rättighet att röra sig fritt i det svenska samhället.

Jag anser mig inte ha funnit någon lösning på hur plankningen inom kollektivtrafiken skall minska eller hur ett samarbete mellan trafikbolagen och plankarna skulle kunna se ut, men detta var inte heller syftet med uppsatsen.

Däremot har det framkommit i uppsatsen att oavsett om Planka.nu skall ses som en motståndsorganisation eller inte så är det en organisation vars grund vilar på en solidarisk grund om att kollektivtrafik skall vara gratis för alla och inte som idag där vissa känner sig tvingade att planka på grund av allt för höga avgifter. Det är ett glapp mellan de som bestämmer priserna och de som sedan skall betala dem. Man väljer gärna att lägga det i termer som att det är ”den lilla människan” mot systemet vilket känns igen från exempelvis fildelare¹⁴.

Ser man till min metod i efterhand så anser jag att min undersökning producerade relativt standardiserade svar på grund av att jag fick likvärdiga svar från de olika respondenterna, detta utan att personerna hade någon direkt koppling vad gäller ålder eller yrke. Den kritik man skulle kunna rikta är att som alltid när en undersökning genomförs via Internet så är det omöjligt att i efterhand kontrollera om de respondenter jag fick verkligen var över 15 år då detta skulle betyda stora intrång i människors privatliv och vara en alltför krånglig och tidskrävande process. Det var anledningen till att jag valde att lägga ansvaret angående respondenternas ålder på respondenterna själva.

Jag fann i mitt sökande av teorier till mitt uppsatsämne ett ljus i Egugen Ehrlich teorier om statslag och levande lag vilket gjorde det lättare för mig att precisera vad jag ville få fram om ämnet.

---

¹⁴ Anna-Katarina Engström

Jag har även influerats av Pierre Bourdieus teorier om "the juridical field" och den påverkan detta har på människor.

I Foucault hittade jag genealogin vilken hjälpte mig att förklara och blottlägga de maktrelationer som finns på området.

Jag känner mig nöjd med min prestation och anser att min uppsats väl stöds av valet av metod. Jag anser att jag har lyckats väl med bibehållandet av en värderingsfri uppsats med förklarande ambitioner.

Enkätundersökningen anser jag gav mig en bred grund för skrivandet av denna uppsats. Naturligtvis hade min uppsats varit tämligen andefattig utan teorierna som hjälpte mig att förklara uppkomsten av normer och varför folk väljer att gå mot strömmen och bryta mot konventionella lagar och förordningar likväl som sociala regler och normer vilket jag sedan kunde förankra i mitt arbete och använda mig av när jag förklarade normerna bakom varför folk väljer att bryta mot lagen och planka i kollektivtrafiken..

Vad det gäller objektiviteten så har jag valt att sammanställa svaren på enkätfrågorna så objektivt som möjligt utan att ändra i materialet. Jag har i detta arbete liksom i min kandidatuppsats även valt att publicera den rådata jag använt mig av i den mån detta var möjligt utan att kränka någons personliga integritet.

Jag anser att mitt bidrag till den gemensamma kunskapsmassan är att jag har bidragit med ett perspektiv på motståndskulturer som subkulturer och varför folk väljer att bryta mot lagen samt vilka normer som ligger bakom detta, som hittills varit utforskat.

9. Referensförteckning

Litteratur källor:

Andersen.H, Kaspersen L B (2003) ”Klassisk och modern samhällsteori”. Lund: Studentlitteratur, Upplaga 2

Baier, Matthias: ”Om normer del 1”. Lund: Sociologiska Institutionen Lunds Universitet

Egna föreläsninganteckningar från Rättssociologi 723, 640 samt 650

Ehrlich, Eugen: ”Fundamental principles of the sociology of law

Egna föreläsninganteckningar från Rättssociologi 710, 723, 640

Egna föreläsning- och seminarieanteckningar från Affärsrätt 8p, Affärsjuridiska programmet, Linköping

Engström, Anna-Katarina (2005) ” En studie av normerna kring fildelning och piratkopiering”. Kandidatuppsats i rättssociologi: Lunds Universitet.

Esaiasson, P, Gilljam, M, Oscarsson, H & Wängnerud L (2003) “Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad”. Stockholm: Elander Gotab, Upplaga 2:1

Hydén, Håkan (2002), ”Normvetenskap”. Lund: Rättssociologiska institutionen.

Ivansson, Andreas (2003), ”Stulna attribut – om skinheadkulturens utveckling från 1960-talet tills idag. Magisteruppsats från programmet Kultur, samhälle och mediegestaltning.

Norrköping: Institutionen för tematisk utbildning och forskning.

Scheid, Manfred (2000), ”En undersökning av musikvideoskopande på en högstadieskola”. Luleå: Institutionen för Musikhögskola.

Thomson Fakta AB (2005), ”Sveriges Lagar”. Göteborg: Thomson Fakta AB

Internetbaserade källor

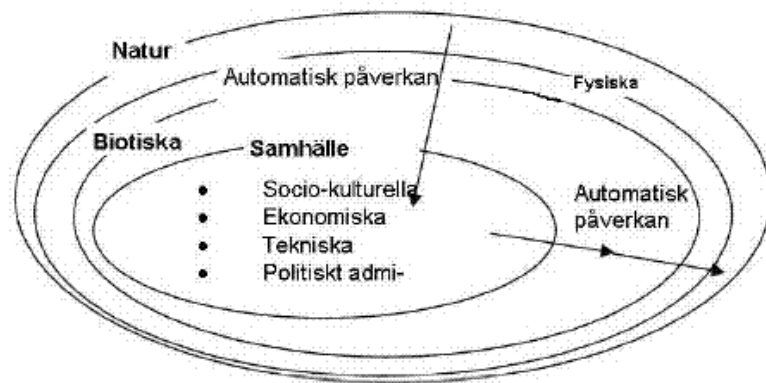
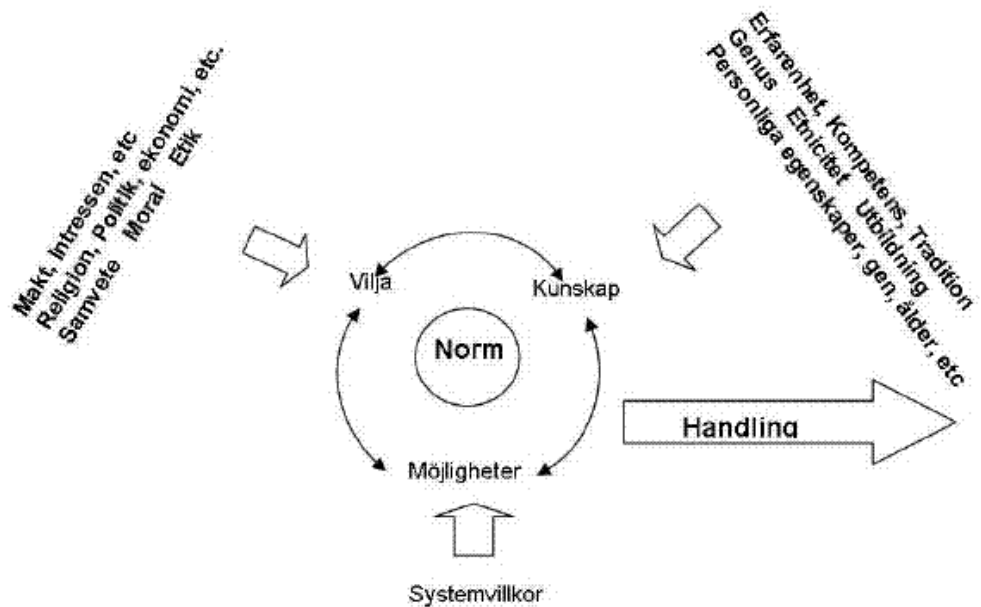
<http://www.planka.nu>

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Huvudsida>

<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19770067.HTM>

10. Bilagor

10.1 Normmodell

10.2 Enkätundersökning

10.2.1 Följebrev

Eftersom enkätundersökningen var datorbaserad och gick att hämta från min hemsida så valde jag att lägga följebrevet där som inledande text innan man laddar ner enkätprogrammet.

”ENKÄT OM PLANKNING

LÄS DETTA FÖRST!

Du måste vara minst 15 år för att få delta i denna undersökning. Denna enkät är en del i en undersökning om normerna kring lagbrytande beteende. Uppsatsen genomförs på D-nivå och kommer publiceras offentligt. På grund av ämnets känsliga natur kommer alla som deltar i undersökningen att förbli anonyma. Det vill säga inga namn, e-mail, IP-adresser eller annan känslig information kommer att publiceras eller lämnas vidare. Alla som deltar i undersökningen kommer i slutproduktionen endast presenteras med kön och ålder. Vill ni trots detta inte uppge namn var vänlig och fyll i ”Jag önskar vara anonym”. Jag tackar på förhand alla som ställer upp i denna undersökning.

Mvh

Anna-Katarina Engström”

10.2.2 Själva undersökningen

Enkätundersökningen finns att återse i sin helhet, så som den presenterades för intervjupersonerna, på min hemsida, under adressen:

<http://planka.annakatarina.dk>

Nedan syns en icke databaserad version av densamma. Texten presenteras i sin helhet.

[ENKÄTUNDERSÖKNING]

Namn

Ålder

Kön

Arbete

[PLANKNING; ÅKA GRATIS INOM KOLLEKTIVTRAFIKEN]

1. Har du någon gång plankat, dvs inte betalt färdavgiften när du åkt kollektivtrafik?

Ja [ ] Nej [ ]

Om ja, gå vidare till fråga två. Om nej, tack för din medverkan men denna enkät är inte avsedd för dig.

2. Hur ofta skulle du säga att du plankar?

[ ] Varje dag

[ ] Någon gång per vecka

[ ] Någon gång per månad

[ ] Någon gång i halvåret

[ ] Mer sällan

3. Vad är det primära skälet till att du plankar?

[ ] Jag har inte råd att betala

[ ] Jag vill inte betala

[ ] Anna, nämligen: _____

4. Bryr du dig om att du kan åka fast när du plankar?

[ ] Ja, men jag gör det ändå

[ ] Nej

[ ] Annat nämligen: _____

[PLANKNING OCH LAGEN]

Plankning klassas som ett lagbrott enligt BrB 9:2, bedrägligt beteende, och med ett subsidiärt ansvar i enlighet med ordningslagen 4 kap. Brott enligt BrB 9:2 tas endast upp till åtal om det är påkallat från allmän synpunkt (se BrB 9:12 2 st.)

5. Borde det, enligt dig, vara olagligt att plankna?

[ ] Ja

[ ] Nej

Motivering: _____

6. Varför tror du att folk väljer att plankna?

[ ] För att det är enkelt

[ ] För att risken att åka fast är liten

[ ] För att risken att det leder till att något annat än att man blir avhyst från bussen/tåget/spårvagnen/tunnelbanan är så liten

[ ] Annat, nämligen: _____

[PLANKA.NU]

7. Känner du till organisationen Planka.nu?

[ ] Ja, är medlem

[ ] Ja, är medlem

Nej

Om ja gå vidare till fråga 8. Om nej gå vidare till fråga 10.

8. Skulle du definiera Planka.nu som en motståndsrörelse?

Ja

Nej

Motivering: _____

9. Anser du att det finns ett behov för organisationer som Planka.nu?

Ja

Nej

Motivering: _____

10. Känner du till P-kassan?

Ja, är medlem

Ja, är inte medlem

Nej